HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul - Eminönü Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yıl : 7 Mart 1938 Sayı : 77

İçindeki Yazılar

GELECEK SAYIDA :

Dursunbeyde Kış Sohbetleri
M. Halit Bayrı

Gaziantep Halk Şairleri
Ali Rıza Yalman



İSTANBUL — BURHANEDDİN BASIMEVİ

HALK BİLGİSİ HABERLERİ

İstanbul - Eminönü Halkevi Dil, Edebiyat ve Tarih şubesi tarafından çıkarılır aylık mecmua

Yazı İşleri Müdürü : MEHMET HALİT BAYRI

Yıl : 7 Mart 1938 Sayı : 77

BALIKESİRDE DOĞUM VE ÇOCUK HAKKINDA ÂDETLER VE İNANMALAR

1— Gebeliğini anlıyan kadın keyfiyeti ne kocasına, ne de yakın akrabasına söylemez. Bunlardan birine gebeliğini söylemek çok büyük ayıp telakki edilir. Bunu, gebenin yanındakiler az zaman sonra kadının vaziyetinden anlarlar. Gebeliğin kırkıncı günü olunca kadının midesi bulanır, canı olur olmaz bazı şeyler ister, bazı yiyecekleri yer, bazılarını yemez, yediklerinden bazılarını tekrar çıkarmağa mecbur olur. Buna «aş ermek — aş yermek» derler. Bu hal bir kısım kadınlarda beş altı ay, bir kısım gebelerde de doğuruncıya kadar devam eder.

2— Gebeliği anlaşılan kadına aile arasında imtiyazlı bir mevki verilir ve hususî bir muamele yapılır. Gebenin ağır işler yapmasına ve ağır şeyler kaldırmasına, yüksekten atlamasına ve yükseğe uzanmasına müsaade edilmez. Gebe kadının her istediği yemeğin derhal teminine çalışılır. Hasılı gebe kadın aile fertlerinin hepsinden üstün tutulur.

3— Gebelik müddeti ilerledikce gebe kadın yemek yedikten sonra midesi yanarsa bu, çocuğun saçları bittiğine delâlet eder. Midede hissedilen yanma eğer fazla olursa, bu da çocuğun uzun ve güzel saçlı olacağına işarettir.

4— Doğumdan evvel çocuğun erkek veya kız olduğunu anlamak için bazı çarelere baş vurulur ki, şunlar dır :

A— İki yastık alınır, doğuracak kadın dışarı çıkarılır. Yastıklardan birinin altına bıçak, diğerinin altına da makas konulur. Gebe kadın tekrar içeriye alınınca altında bıçak olan yastığın üzerine oturursa doğuracağı çocuk erkektir, altında makas olan yastığın üzerine oturursa doğuracağı çocuk kızdır.

B— Ateşe bir az şap atarlar, şap yanınca kabarırsa doğacak çocuk erkek, kabarmazsa kızdır.

C — Gebelik müddeti sekiz aya varınca gebe kadının memelerine süt gelir. Bir bardak suya bu sütten damlatılır, eğer damla, dağılmadan doğrudan doğruya bardağın dibine inerse doğacak çocuğun erkek, eğer süt damlası suda dağılırsa doğacak çocuğun kız olacağına hükmolunur.

D — Gebe kadının yüzü gebelik müddeti içinde çillenir ve kadın çirkinleşirse, doğacak çocuğun erkek ve aksi takdirde kız olacağı tahmin edilir.

E— Gebelik müddeti içinde kadının karnı büyük, kalçaları ufak olursa doğacak çocuk erkek, karnı küçük, kalçaları büyük, oıursa doğacak çocuk kızdır.

5— Doğacak çocuğun erkek olması için baş vurulan bazı tedbirler de vardır :

A— Yeni doğan çocukların göbekleri kesilip saklanır. Erkek çocuk doğurmak istiyen kadın, göbeği kesilip saklanan bir erkek çocuğun göbeğini annesinden ister ve onu ufak parçalara ayırarak hap halinde kullanır. Bu ilâç pek o kadar yayılmış değildir. Bunu yalnız kız doğuran kadınlara verirler. Fakat bu ilâcı kullanmak bir mahzur doğurur ki o da göbeği ilâç olarak kullanılan erkek çocuğun büyüyünce erkek çocuğu olmamasıdır .

B — Erkek çocuk doğurmak istiyen kadın, gebeliğinden kırk gün sonra, kuran okumasını bilen bir erkek çocuk bulur. Kadın sırt üstü yatar, çocuk sağ elinin şehadet parmağını kadının göbeğine koyar ve bir «Yasin» suresi okur. Buna üç gün devam edilir.

Kız doğurmak için müracaat edilen tedbir yok gibidir. Çünkü çok kız doğuran kadınlar, kocalarile, münazaa halindedirler. Kocaları böyle kadınlara ehemmiyet vermezler. Hatta mütemadiyen kız doğurduğu için eskiden kocaları tarafından bırakılan kadınlar bile varmış.

6 — Çocuğun babasına veya akrabasından birine benzemesi isteniyorsa, çocuk anasının karnında hareket ettiği zaman gebe kadının çocuğun benzemesi istenen adamın yüzüne bakması tavsiye olunur. Çocuk karnında hareket ettiği zaman gebe kadın aynaya bakarsa çocuğu kendisine benzer.

7 — Çocuk anasının karnında hareket ettiği zaman gebe kadın güzel birisine bakarsa çocuk da güzel olur. (Aş erme - aş yerme) zamanında gebe kadının canı ayva isterse çocuk keza'ik güzel olur. Gebe kadın her hangi bir yerden tane kara biber çalar ve çocuk karnında hareket ettiği zaman ayna karşısında süslenirse çocuk benli olur.

8 — Kadın gebe iken deveye bakarsa doğan çocuğun dudağı yarık olur. Gebe kadın tavşan başı yerse çocuğun başı yarık, balık başı yerse hımhım olur. Çocuğun hımhımlığını gidermek için üç defa balık koklatılır.

9 — Gebe kadın kovadan yahut su kabağından su içerse çocuk salyalı olur. Kezalik kadın gebe iken çalınmış bir şeyi yer veya çalınmış bir şey elinde iken bir tarafını tutarsa çocuğun o tarafında çalınan şeyin lekesi olur.

10 — Kadın gebe iken bir şeye imrenir ve o şeyden tatmak imkânı bulamazsa çocuğunu düşürür, yahut doğan çocuğun bir tarafı eksik olur.

11 — Teşekkülünde garabet olan çocukların bu hali, baba ve anasının günahlarına atfedilir.

12 — Gebe kadın yıkanan ölünün suyundan atlarsa çocuğu saralı, ölünün yüzüne bakarsa çocuğun yüzü sarı olur.

13 — İkiz doğuracak kadının karnı çok büyük olur. Şayet gebe kadın sırt üstü yatırılacak olursa karnında biri sağda, diğeri solda olmak üzere iki şişkinlik görülür. İkiz çocukların her ikisi erkekse uğurlu sayılır. Bunların ikisi de yaşar. İkiz çocukların ikisi de kız ise uğursuz telâkki edilir, bunların kezalik ikisi de yaşar. İkiz çocukların biri kız, biri erkek olursa en makbulü budur. Fakat erkek çocuk ekseriya yaşamaz.

14 — Çocuk doğar doğmaz ilk yapılan iş, eski ve paslı bir çakı veya ustura ile ebe tarafından göbeği kesilmektir. Göbeği kesildikten sonra çocuğu sıcak su ile yıkarlar ve zengin olsun diye suyun içine gümüş bir para ve adaleleri kuvvetli olsun diye de tuz atarlar. Doğduktan on, on beş gün sonra çocuk sabunla yıkanır. Ondan sonra çocuğu annesile beraber ancak kırk hamamında yıkarlar. Kırk gün içinde hasta olmasın diye çocuğu pek sık yıkamazlar.

15 — Çocuk doğduğu vakit babası evde değilse akrabadan biri gidip kendisine müjde verir. Doğum esnasında çocuğun babası evde olsa bile müjde vermek âdeti yine cârîdir. Çocuk kundaklandıktan sonra babası lohusanın bulunduğu odaya gelir, ebe çocuğu babasının kucağına verir ve bahşış alır.

16 — Çocuğa ilk defa meme verilirken bir hafız çağırılır. Hafız çocuğun ağzına ve anasının memesine kuran okur. Eğer hafız bulunmazsa Kuranıkerimin üzerinden toz alınır, bu toz hem çocuğun ağzına, hem annesinin memesine sürülür. Çocuğa meme vermek için doğum dakikasından itibaren üç ezan vakti geçmek şarttır.

17 — Çocuğa ilk giydirilen, mermerşahi denilen ince bezden yapılmış düz, uzun, önü açık bir gömlektir. Bunun üzerine gömlek gibi uzun, önü açık, kollu ve astarlı zıbın giydirilir. Çocuğun başına küçük bir takke koyarlar ve başını ayrıca bir tülbentle sardıktan sonra da alnından bir çenber bağlarlar. Çocuğun giyecekleri, doğumdan önce hazırlanmış bulunur.

18 — Çocuk şu şekilde kundaklanır: En alta kundak bezi yayılır, onun üzerine kol bezi konulur, bundan sonra kundağın alt tarafına çocuk muşambası serilir — muşamba eskiden çam sakızı, balmumu ile doğrudan doğruya evlerde yapılırdı — muşambanın üzerine etek bezi, bunun üstüne tekrar yumuşak bir bez, bunun üstüne de apış bezi konulur, çocuk bunlara ayrı ayrı sarılıp kundaklanır. Mevsim kış ise çocuğun karnı üzerine ayrıca bir pamuklu koymak âdettir. Kundaklandıktan sonra çocuğun yüzü iki katlı tülbentle örtülür ki, buna duvak derler.

19 — Doğumun üçüncü gecesi çocuğun baş ucuna yanar bir mum, bir bardak şekerli su konulur ve bu suyun içine bir altın atılır. Sabaha kadar bunlar çocuğun baş ucunda durur, sabahleyin şerbert komşuların üç erkek çocuğuna içirilir. Mum çocuğun hayatı aydınlık olsun, şerbet çocuğun hayatı tatlı ve mesut geçsin, para da çocuk zengin olsun, diyedir.

20 — Çocuğu yaşamıyan annelerin yeni doğan çocuğunun ömürlü olması için «Hasan» adlı üç çocuktan birer çivi alınır, bunlar demirciye verilir. Demirci bu çivilerden gece yarısı bir bilezik yapar, çocuk doğar doğmaz bu bilezik koluna takılır. Çocukları yaşamıyan aileler yeni doğan çocuklarının yaşaması için şu tedbirlere de baş vururlar:

A— Yeni, kalaysız bir bakır tepsi alınır, kadın doğuracağı zaman bunu önüne koyarlar, çocuk bu tepsi içine doğar, tepsiyi de sonra bir fakire verirler.

B— Hiç çocuğu ölmemiş bir kaç anneden birer parça bez alınır, bu bez parçalarından gömlek yapılarak doğar doğmaz çocuğu giydirilir.

C— Avlanmış bir kurdun ağzının etrafındaki deriyi çıkarır, kurutup saklarlar. Çocuğu yaşamayan kadın yeni bir çocuk doğurduğu takdirde çocuğu yere koymadan bu derinin içinden geçirirler ve çocuğun göbek adını Demir, yahut kendi adını Yaşar koyarlar.

21— Gebe kadının kolay doğurması için şu tedbirlere baş vurulur :

A— «Meryem ana eli» denilen bir nebat kökü vardır, bu kökü suya atarlar, kök suda yumuşayıp el manzarası alır. Bu suyu gebe kadına içirirler.

B— Hocalara tabak verilir, bu tabağın içine dualar yazdırılır, sonra tabak su ile yıkanır ve bu su doğuracak kadına içirilir.

C— Doğuracak kadının kullandığı kuşaklardan birini okutarak karnına bağlarlar.

D— Doğuracak kadının kocasının ayakkabısına su doldururlar, bu suyu doğuracak kadına içirirler.

E— Doğuracak kadının kocasına doğurmadan önce karısının başucunda ezan okutur veya silah attırırlar.

F — Doğuracak kadına evde bulunan annesi, kaynanası, babası veya kayınbabasının elinden su içirirler.

G — Doğuracak kadının saçları örülü, kuşakları bağlı ise çözülür, evdeki kapıların, sandıkların kilitleri açılır.

H— Büyü yapıldığından şüphe edilirse doğuracak kadının bulunduğu odanın kapı eşiğine tahta çivilerler ve tahtayı tekrar söküp kadını bunun üzerinden üç defa atlatırlar.

22— Doğururken ölen kadınlara Balıkesirde çok acınır, bunlar şehit ve çocukları uğursuz sayılır. Gebelik müddeti içinde gebe kadını ağırlık basarsa çocuk doğmadan ölür. Çocuğun anasının karnında öldüğü gebenin derisi üzerinde hasıl olan morartılardan anlaşılır. Gebe kadını ağırlık basmaması için yattığı odanın dışına kalbur asarlar ve derler ki denizdeki kumları, kalburdaki delikleri saydıktan sonra gebeyi ağırlık bassın. Gebe bunları sayıncaya kadar sabah olurmuş.

23— «Bel» tabir edilen bir hastalık da çocuğu annesinin karnında boğar. Bu hastalığa «Uğrak» da derler. Buna mani olmak için kadının boynuna «ümmisubyan» asarlar, «ümmisubyan» doğduktan sonra çocuğa takılır.

24— Doğarken ölen çocukların ölümünden bazı kimseler ebeleri mesul tutarlar. Bazı ebeler, çocuk doğarken lohusanın altına sıcak su koyarlar, bunun buğusu da çocuğu boğabilir. Ölü doğan veya doğduktan bir az sonra ölen çocukların cenazesi yıkanır, ondan sonra gömülür. Bazı kadınlar da garip şekilli çocuk doğururlar, bunların göbeği kesilmez ve bu sebeple çocuk ölür, fakat komşulara ve tanıdıklara çocuğun ölü doğduğu söylenir.

25— Doğumdan sonra lohusayı ilk tehdit eden hastalık, doğumun üçüncü günü başlıyan «süt sıtması» dır. Süt sıtması olan lohusanın sütü kesilir, sütün tekrar gelmesi için iyi ve kuvvetli gıda alması lâzımdır.

26— Lohusayı fazla kalabalık yerde ve yıkanmadan yalnız bırakırlarsa al basar. Lohusaya önce bir ateş gelir, sonra kadın kendini kaybeder, âdeta deli gibi olur. O zaman hoca getirip derhal okutmak ve tütsületmek icap eder. Al basan lohusalardan okumakla ve tütsü ile iyi olanlar varsa da bunlar ömürlerinin sonuna kadar delişmen olurlar. Lohusayı al basmasından kurtarmak için doğumun üçüncü günü yıkamak, başına al kurdela ve omuzuna nazarlık takmak, yanına bir süpürge koymak, baş tarafına Kuranıkerim asmak gibi tedbirlere baş vurulur.

27 — Yeni doğan çocuğu ilk tehdit eden hastalık da «Gelincik» dir. Bu hastalığa tutulan çocuk mütemadiyen ve günlerce ağlar. Yavrunun topukları kızarır. Çocuğu «Gelincik» ten kurtarmak ve eğer bu hastalığa tutulursa tedavi etmek için izinli kadınlar kalın yorgan iğnesini ateşte kızdı-

rırlar, bununla çocuğun göbek altını üç defa yakarlar, bu yanıkların üzerine kızılcık ekşisi sürerler.

28— Yeni doğan çocukların tutulduğu bir hastalık da «Sıkmaca» dır. Bu hastalık iki türlü olur, birine «Kara Sıkmaca», diğerine yalnız «Sıkmaca» derler. «Kara Sıkmaca» tehlikeli olup vaktinde tedavi edilmezse çocuğu öldürür. «Kara Sıkmaca» ya tutulan çocuk baygın bir hale gelir, bir kaç gün ne hareket eder, ne de meme emer, yalnız hafif hafif nefes alır. «Kara Sıkmaca» ya yakalanan çocuğu tedavi için izinli kadınlar çocuğun kürek kemiklerinin üzerlerini ve arasını uvalarlar, uvdukça buralardan kıllar çıktığı görülür, bu kıllar ustura ile kesilir, bu tedavi usulü tatbik olunduktan sonra çocuğu kırk gün yıkamazlar, eğer yıkarlarsa çocuk aynı hastalığa tekrar tutulur. Diğer «Sıkmaca»da çocuğun çeneleri kısılır, meme emmesine imkân kalmaz. Bunun tedavisi için de yağ ile çocuğun çenelerini uvarlar, bir kaç tane solcan bulup kıyarlar ve şekerle karıştırıp çenelerinin üstlerine sürerler.

29— Yeni doğan çocuklara has bir hastalık da «Değişme» dir. Bu hastalığa tutulan çocuklar çok zaıflar, âdeta kemikleri meydana çıkar, yüzü korkunç bir şekle girer. Bu hastalığın tedavisi için çocuk, gece yarısı bir kaç saat boş bir mezar içine bırakılır, orada soyulur, üzerindeki elbiseler mezarlıkta terkedilerek çocuğa yeni elbise giydirilir ve ondan sonra eve dönülür.

30— Bazı çocuklar çok ağlar, bunun sebebi «yel» dir. Yel sökmek için çörek ve Hindistan cevizi otu kavrulur, anason ve zeytin yağı ile karıştırılarak macun haline getirilir, bu macundan çocuğa sabah akşam birer parça verilir.

31— Bunların dışında yeni doğan çocukların maruz kaldığı bir de «Kemik Hastalığı» vardır. Bu hastalık çocuklara pek küçükken yemek yedirmekten ve çocuğu temiz tutmamaktan ileri gelir. Bu hastalığa tutulan çocuklar zaıf ve sıska olur, el ve ayak bileklerindeki kemikler şişer, çocuk bir türlü büyüyemez. Kemik hastalığının tedavisi için çocuğu iyi beslemek ve her gün ceviz yaprağı banyosu yapmak lâzımdır.

32 — Doğuran kadına lohusa döşeğinde daima hazmı kolay şeyler yedirirler, lohusanın kabız olmamasına çok dikkat edilir. Lohusa döşeğinde kadın üzerinde temiz bir entari ve nazar değmemesi için başında mavi bir yemeni ile oturur. Bileğinde mavi boncuklar ve küçük beşlik altunlarla yapılmış bilezik, sağ omuzunda nazarlık ve başında kırmızı bir kordela bulunur.

33 — Lohusanın sütünü getirmek için muhtelif çarelere baş vururlar. Bunlar şunlardır:

A — Musluğu kıbleye karşı olan bir çeşmeye götürerek orada lohusaya ya tavşan gözü, yahut şekere bulanmış güvercin yüreği yutturulur.

B — Balıkesir civarında «Sütlüce» denen bir köy vardır. Orada bir su ve bu suyun içinde de balık vardır. Beş kuruşluk helva alarak bunu balıklara atarlar ve sudan bir desti alıp lohusaya içirirler.

C — Bir az ekmek, peynir, soğan alıp sığırtmaca verirler, sığırtmaç bunları sabahtan akşama kadar arkasında gezdirir. Akşam olunca getirip lohusa evine teslim eder. «Hayvanlar nasıl sabahleyin sütsüz gidip akşam sütlü gelirlerse, lohusanın da onlar gibi sütü gelsin» diyerek bunları lohusaya yedirirler.

34 — Çocuk kırk günlük olunca gezmeğe çıkarılır. Gittikleri yerlerde çocuğun koynuna bir veya bir kaç yumurta koyarlar, yanaklarına un veya pamuk sürerler, annesine de ekmek, soğan verirler. Yumurta vermek çocuk büyüdüğü zaman çok çocuğu olmasını temenni etmek demektir, yüzüne un veya pamuk sürmek, çocuğun ak sakallı olmasını temenni etmek demektir. Anneye ekmek ve soğan vermek ise, sütünün bolluğunu temenni etmektir.

35 — Sütü kaçmasın diye doğurmadan önce sütlü kadınları lohusanın ayak ucuna oturtmazlar. Sütü az olan kadınlarda süt azlığı irsidir. Lohusanın sütsüzlüğü nazardan da ileri gelebilir. Yahut ilk defa sütü fazla olur, fazla sütü sağıp dökerler. bu da lohusanın sütsüzlüğünü mucip olur. Sütlü kadınlara nazar değmesin diye çocuklarını gizli emdirirler. Sütü kesilmiş kadının sütünü getirmek için okurlar, memesi üzerinde ateş söndürürler, yahut kurşun dökerler.

36 — Bazı çocuklar da analarının memesini almazlar. Böyle çocukları meme emmeğe alıştırmak için bir nusha okuturlar, bunu memelerinin üzerine bağlarlar. Bazı kadınların memeleri de başsız yani kördür. Böyle kadınların meme başları büyüsün diye kadınlar, köpek yavrusu emzirirler.

37 — Bazı kadınların sütleri de koyu olur. Koyu sütü çocuğun midesi hazmetmez, çocuk inkıbaz olur, mütemadiyen ağlar. Bazı kadınların sütü de suludur. O zaman çocuk zaıf kalır. Eğer lohusa üşürse sütü bozulur. bu hal çocuğun midesini de müteessir eder, çocuk ifrazata başlar. Buna mâni olmak için kış, yaz lohusaya hırka giydirirler. Annesinde hastalık varsa çocuğa meme verdirmezler.

38 — Lohusa laalettayin bir odada ve alelâde bir yatakta doğurur. Bir kaç gün sonra evin odalarından biri telli bohçalarla süslenir. Lohusa yatağını odada hazırlarlar. Lohusaya ilk defa komşu ve akrabaları «göz aydına» giderler. Eğer lohusa gece doğurursa hemen akraba ve ahbaplarına müjdeci gider. Müjdeciye, bazıları para, bazıları mendil verirler. «Göz aydına» gelenler, lohusaya ve ailesine «gözünüz aydın, güle güle besleyin» gibi

tebrik sözleri söylerler. Göz aydına gidenler, bir kaç gün sonra lohusayı bir daha ziyaret ederler ve bu defa hediye götürürler. Bunlar altın, çocuğa çamaşır bibi şeylerdir. Hediye getirenler lohusa evinden ayrılırken lohusanın yasdığı altına para koyarlar. Bu para lohusaya aittir. Ahbap ve akrabalar lohusa evine yemek yapıp gönderirler, bu yemekler, tavuk, muhallebi, pilâv veya börekten ibarettir. Lohusaya götürülen hediyelerin en makbulü altın ve çamaşırdır.

39 — Lohusayı akraba erkekler de ziyaret ederler, baba, kayınbaba, erkek kardeş, erkek ziyaretçilerin başlıcalarıdır. Lohusa bunların elini öper, hepsi lohusanın bileğine altın bağlarlar. Sonra yaşlı amcalar, dayılar da lohusayı ziyaret eder, bunlar da birer altın hediye ederler.

40 — Lohusa erkek çocuk doğurmuşsa evin içinde .büyük bir sevinç hüküm sürer. Tanıdıklara ziyafetler, ebeye hediyeler verilir. Çocuk kız olursa sevinç o kadar fazla olmaz. Zaten bir kızı olan kadın tekrar bir kız çocuk doğurursa kocası surat eder. Erkek çocuk istenmesinin sebebi, babasının yerini tutacağına hükmedilmesidir.

41 — Çocuğa üç veya yedi günlük iken ad verirler. Eğer çocuğa tek günlerde ad verirlerse ondan sonra doğacak çocuklar erkek olurmuş. Balıkesirde çocuklara iki isim verirler. Bunlardan birine göbek adı, diğerine ezan adı derler. Göbek adı, çocuğun göbeği kesilirken ebe tarafından konulur. Ezan adına burada küçük ad da diyorlar. Küçük ad veya ezan adı çocuğun şahsiyetini kazanması için verilmiş addır. Çocuk ad verilmeden ölürse «Satılmış» diye ad verilerek gömülür. Çocuklara en çok verilen adlar, aile arasında yetişen büyüklerin adlarile ölmüş ana, baba, dede, haminne ve kardeş adlarıdır.

42— Ezan adı, yahut küçük ad, çocuğun kulağına ebe, yahut babası yahut ailenin büyüklerinden biri veya memleketçe muhterem tanınmış bir hoca tarafından ezan okunarak verilir. Bazıları çocuğa doğrudan doğruya kendi babasının ismini verir ki, bu da çocuğun yaşaması içindir.

43— Lohusa yatağı, çocuk doğduktan on beş, yirmi gün sonra kaldırılır. Lohusa yatağının kaldırılması için fena telakki edilen günler ve saatler yoktur. Lohusalık kırk gün devam eder. Kırkıncı gün öğle yemeğine ebe ve yakın akrabalar davet edilir, yemekten sonra kırk hamamına gidilir. Kırk hamamında kına yakılır, rastık çekilir, yıkanılır, eğlenilir. Yıkandıktan sonra ebe geniş bir kuşakla lohusanın belini sıkar, hamamdan çıkılacağı zaman eline bir tas su alır, sağ elini tasın içindeki suya kırk defa batırarak suyu kırklar, bu su lohusanın başından aşağı dökülür. Aynı tarzda bir tas su da çocuğun üzerine dökülür. Kırk hamamından sonra sekiz on gün lohusayı evde yalnız bırakmazlar.

44— Balıkesirde beşik pek kullanılmaz, burada en çok kullanılan sa-

HURŞİT İLE MİHRİ

Bir varmış, bir yokmuş; zaman zaman içinde, kalbur saman içinde, deve tellal iken, horoz imam iken, manda berber iken, annem kaşıkta, babam beşikte iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır sallar iken, babam düştü beşikten, alnını yardı eşikten, anam kaptı maşayı, babam kaptı küreği, gösterdiler bana kapı arkasındaki köşeyi...

O öfke ile Tophane minaresini cebime sokmıyayım mı borudur diye, o öfke ile Tophane güllesini cebime doldurmıyayım mı darıdır diye, o öfke ile denize basmıyayım mı kıyıdır diye... Orada buldum iki çifte bir kayık, çek kayıkcı Eyübe. Eyübün kızları haşarı, bir tokat vurdular enseme gözlerim fırladı dışarı. Orada gördüm bir kız, adı Emine, gittim baktım evine, bir tarafı tozluk dümanlık, bir tarafı çimenlik çayırlık, bir tarafı sazlık samanlık, bir tarafta boyacılar boya boyuyor renk ile, bir tarafda demirciler demir dövüyor denk ile, bir tarafda Mehmet Ali Paşa cenk ediyor şevk ile, anan yahşi, baban yahşi, kurtuldum ellerinden...

Vaktile Yemen padişahlarından birinin Hurşit isminde bir oğlu varmış. Hurşit, bir gün ava gitmek için babasından izin almış. Yola çıkmış. Bir kaç saat yürüdükten sonra üç tane kardeşe rast gelmiş. Hoş, beşten sonra Hurşit, bunlara kendisini de kardeşliğe kabul etmelerini söylemiş Onlar da:

— Ninemize söyliyelim de razı olursa seni kardeşliğe alırız, demişler. İşi ninelerine anlatmışlar. Nineleri ise:

— Pekâlâ, demiş, üçdünüz, dört olursunuz..

---

lıncaktır. Bir tülbent içine bir az lokum ve ekmek konularak bağlanır, emzik yapılır, bu emzik ağzına verilip çocuk salıncağa arka üstü yatırılır. Çocuk uyurken anası bütün ev işlerini yapar.

45— Çocuk salıncakta çok ağlarsa sancılandığına hükmedilerek ilâç yapılır. Çok ağlıyan çocuk için bazıları «nafakası bol olacak» derler ve meme vererek çocuğu sustururlar. Çocuğun ağlama tarzından her hangi bir mana çıkarılmaz.

46— Çocuk doğarken ayak veya kıç tarafından gelirse doğum uğursuz, baş taraftan gelirse doğum uğurlu sayılır. Çocuk doğduğu zaman elleri kulaklarına doğru kalkmış vaziyette ise büyük bir adam olacağına, elleri göğsünde ise bilgiç olacağına, eğer doğar doğmaz elleri bir şey arar gibi hareket ederse iyi huylu olmıyacağına inanılır.

Mehmet Halit Bayrı

Derken Hurşit bunlarla beraber yaşamağa başlamış.

O memlekette Mihri isminde çok güzel bir kız varmış. Bunlar birbirlerine âşık olmuşlar. Fakat orada bir de Kara Yüzbaşı isminde biri daha varmış. O da Mihriyi severmiş.

Bir gün kız, Hurşide bir yüzük, Hurşit de kıza bir bilezik vermiş, nişanlanmışlar. Bir zaman sonra Hurşit bir memlekete ava çıkmış. Bu fırsattan istifade etmek istiyen Kara Yüzbaşı da, etrafa «Hurşit öldü» diye bir haber salmış, sonra kıza kendisine gelmesini söylemiş. Nihayet kızın kalbi de Kara Yüzbaşıya akmış, nişanlanmışlar. Evlenme zamanları gelmiş. Kırk gün kırk gece düğün yapmağa başlamışlar. Otuz dokuzuncu günü Hurşit çıkagelmiş. Ninesi hemen :

— Oğlum, demiş, nerede kaldın? Kara Yüzbaşı kızı alıyor. Bu gün düğünlerinin otuz dokuzuncu günü.

Bunun üzerine Hurşit :

— Kız kimin kısmeti ise bu gün belli olur, demiş.

Derviş kıyafetine girmiş. Eline bir saz almış kardeşlerinden birini rakıcı, birini mezeci, diğerini de kahveci yapmış. Bunlar sözleşmişler. Her biri rakıyı, mezeyi, kahveyi vererek düğündekileri sızdırmışlar. Yukarıya, Kara Yüzbaşının yanına çıkmışlar :

— Efendim, demişler, aşağıda elinde sazı ile bir derviş var. Müsaade ederseniz o da gelsin.

Kara Yüzbaşı ise :

— Ben bu günü gördüm ya, kim gelirse gelsin, demiş.

Hurşit sazı eline alarak yukarı çıkmış, oturmuş. Sazını çalmağa başlamış. O sırada etrafına bakmış, Mihri yedi kat camın arkasında oturuyor. Kendini kıza tanıtmak istemiş, sazına vurmuş :

Kırbam suya daldırdım,
Doldu diye kaldırdım,
Benim imanım yârim,
Bileziğim çaldırdım...

Sonra arkasından :

Ay doğar alişandan,
Gün doğar gülüşandan,
Benim imanım yârim,
Bileziğim nişandan...

Diye çalmış, söylemiş. O sırada kız parmağındaki yüzüğünü görmüş. Düşüp bayılmış. Hizmetçiler ayıltmışlar. Bu sırada hepsi sarhoş olduğun-

dan çocuklar fırsat bulup kızı yedi kat camın arkasından almışlar, Hurşit ile beraber onu atlara bindirerek kaçırmışlar.

Bunlar, az gitmişler, uz gitmişler, dere tepe düz gitmişler, bir de arkalarına bakmışlar ki bir çuvaldız boyu yer gitmişler, orada bir çayırlık görmüşler. Kız :

— Beyim, demiş, atları burada salalım da ben çoktanberi uykusuzum, bir az uyuyacağım...

Hurşit, kızı dizine yatırmış. Fakat bir müddet sonra tozu dumana katarak Kara Yüzbaşı görünmüş. Hurşit kızı uyandırmağa kıyamamış :

Kul olayım diz üstünde yatana
Şakı yiğit bülbül gibi ötene
Getirmedim seni bizim vatana
Acel peymanemiz geldi sevdigim.

Diye söylerken kız uyanmış :

— Ne oluyor beyim, diye sormuş.

Hurşit, yolu göstererek :

— Ne olacap, Kara Yüzbaşı tozu dumana katarak geliyor, cevabını vermiş. Kız hemen Hurşide :

— Hiç korkma, demiş, sen hemen palanı çıkar, bana ver. O, geldiği zaman doğruca üzerime atlar, ben de pala ile kafasını biçerim.

Hurşit evvela buna razı olmak istememiş. Fakat kızın ısrarı üzerine dayanamamış, palayı kıza vermış. Sonra kendisi bir az ileriye giderek yolun kenarında durmuş. Kara Yüzbaşı oradan geçerken kıza :

— Bana bunu mu yapacaktın, demiş.

Sonra Hurşidin üzerine yürümüş. Arkadan kız yetişerek Kara Yüzbaşının kafasını uçurmuş. İş bitince Hurşitle beraber kaçmağa başlamışlar. Bir aralık arkalarına baktıkları zaman Kara Yüzbaşının askerlerinin geldiğini görmüşler.

Askerler, efendilerini orada ölmüş görünce o köyün ahalisine haber göndermişler. Hurşidin şeklini tarif ederek, o kıyafette bir adama rastgelirlerse derhal öldürmelerini söylemişler.

Yolda Hurşit ile Mihri haramîlere rastlamışlar. Haramîler bunları kesmek istemişler. Hurşit hemen :

Yürüdüm yokuşu çıkardım düze
Kelleyi çıkardım seksene yüze
Şimdi mühlet geldi arap seyise
Gel öldürme arap kanım zay olmaz.

Parçasını söylemiş. Haramîler insafa gelmişler, bunları bırakmışlar. İki

âşık, epeyce yol gittikten sonra başka haramîlere rastgelmişler. Bunlar daha fena imişler. Artık kurtuluş yokmuş. O zaman kız :

Susuz mudur şu pınarın ayağı
Yağız mıdır gelenlerin yüreği
Ne ben gel'n olam ne sen güveyi
Sarsak öldürürler sarmasak öldük.

Diyerek onları da merhamete getirmiş. Yine yollarına devam etmişler. Bir kaç gün daha gittikten sonra Hurşidin babasının memleketine yaklaşmışlar. Bu sefer de Hurşidin babasının haramîleri karşılarına çıkmışlar. Hiç aman vermeden bunları öldürecek olmuşlar. Hurşit :

— Bir beyit sövliyeyim de ondan sonra ne yaparsanız yapınız, demiş. Arkasından :

Âli Osman sancağı Yemen oğluyum
Adımı sorsanız ben Hurşit beyim.

Der demez haramîler eteklerine sarılıp Hurşidi attan indirmişler. Babasına haber göndermişler. Derhal bir kaç yüz tüfekli gelmiş. Hurşit beyi karşılıyarak sarayına götürmüşler. Kırk gün kırk gece düğün yaparak Mihri ile Hurşidi evlendirmişler. Onlar muratlarına ermişler... Darısı dinliyenlerin başına...

Ü V E Y A N A

Bir varmış, bir yokmuş, bir padişahın güzel bir kızı varmış. Kızın ismi de Dünya Güzeli imiş. Bir gün Sultan hanım ölmüş, kız öksüz kalmış. Padişah da başka bir kadınla evlenmiş. Kadın güzelmiş ama kız kadar değilmiş.

Kadın, üvey kızını kıskanmağa başlamış, nihayet onu ortadan kaybetmeğe karar vermiş. Bir cadı kadın çağırmış. Eline bir kese altın vererek kızı ortadan kaybetmesini söylemiş.

Cadı, bir gün Dünya Güzeline giderek :

— Hadi kızım, demiş, seninle bir az dolaşmağa çıkalım . . .

Kızı almış, bir dağın tepesine çıkarmış. Ona :

— Kızım, demiş, üvey annen seni ortadan yok etmek istiyor. Bu işi bana havale etti. Ben seni buraya kadar getirdim, fakat bir şey yapmıyacağım. Sen şimdi buradan istediğin yere git, fakat eve dönme !

Dünya Güzeli dağ başında bir müddet durmuş, ağlamış. Bir aralık arkasına bakmış, kocaman bir saray görmüş. Hemen sarayın kapısından içeri

girmiş. Sofanın ortasında bir sofra görmüş. Sofrada yedi tabak yemek varmış. Yedisinden de birer lokma almış, yemiş.

Sonra odalara girmiş, bir tanesinde yedi tane karyola görmüş. Bunlardan birinde yatmış, karyola küçük gelmiş. Diğerinde yatmış, oda büyük gelmiş. Nihayet bir tanesi tamam gelmiş, onun içinde yatmış.

Bir az sonra ev sahipleri gelmişler. Biri:

— Benim yemekten birisi yemiş, diye kıyameti koparmış.

Diğeri:

— Benim yemekten de yemişler, diyerek söylenmiş.

Böylece hepsi de öfkelenmişler. Sonra yatmağa gelmişler.

Bir tanesi:

— Benim yatağıma birisi yatmış, demiş.

Bir diğeri:

— Benim yatağıma da yatmışlar, diye hiddetlenmiş.

Üçüncüsü, dördüncüsü de hep aynı şikâyette bulunmuş. Hep birden bağırmışlar.

En sonunda birisi:

— İşte benim yatağımda da yatıyorlar, diyerek kızı kaldırmış.

Onun çok güzel olduğunu görünce hepsinin hiddeti geçmiş.

— Sen bize kardeş olur musun, demişler.

O da:

— Olurum, diye cevap vermiş.

Sabahleyin bu yedi kardeş çalışmağa gitmişler, kızı evde bırakmışlar. Bu da yemekleri yapmış, evin işlerini görmüş. Böylece on gün kadar geçmiş.

Bu kızın babasının evinde bir aynası varmış. Evvelce işi bittikten sonra bu aynanın karşısına geçerek:

— Annem mi güzel, ben mi güzelim, diye sorarmış.

Ayna da:

— Sen güzelsin, diye cevap verirmiş.

Bir gün üvey anası bu aynanın karşısına geçmiş:

— Sen mi güzelsin, ben mi, diye sormuş.

Ayna da:

— Ne sen güzelsin, ne ben, demiş, Dünya Güzeli güzel . . .

O zaman kadın:

— Vay bu kız hala mı yaşıyor, diye hiddetlenmiş, bir cadı karı çağırarak gidip bu kızı öldürmesini söylemiş.

Cadı karısı yüzükler, boncuklar almış, bunlardan birisini afsonlamış:

— Boncuk satarım, yüzük satarım, diye kapı kapı dolaşmağa başlamış.

En sonunda kızın kapısından geçerken, kız:

— Yüzükçü! diye bağırmış.

Cadı kadın kapıya gelince, kıza bir çok şeyler gösterdikten sonra:

— Kızım bu yüzük parmağına iyi gelir, diyerek yüzüğü kızın parmağına takmış. Kızda hemen ölmüş.

Kardeşleri akşam eve geldikleri vakit kızı ölü bulmuşlar. Ağlamışlar, sızlamışlar, sonra parmağındaki yüzüğü görünce çıkarmışlar, kız da uyanmış. Başından geçenleri anlatmış.

Bunun üzerine kardeşleri:

— Sen bizden izinsiz bir şey alma, biz sana ne istersen çarşıdan getiririz, demişler.

Kızı gene eve bırakarak işlerine gitmekte devam etmişler.

Bir gün kızın üvey annesi tekrar aynanın karşısına geçmiş:

— Ayna, ayna, demiş, sen mi güzelsin, ben mi güzelim?

Ayna bu sefer de:

— Ne sen güzelsin, ne de ben, diye cevap vermiş, Dünya Güzeli güzel.

Bu sözleri işiten kadın:

— Vay bu kız gene yaşıyor mu, diye hiddetlenmiş. Cadı karısını buldurmuş.

Cadı karısı, bu sefer eski zaman kuşaklarından satmağa başlamış. Kuşaklar sihirli imiş. Kız, cadı karıya seslenerek:

— Kapı kapalı olmasaydı bir tane alırdım, demiş.

Kadın ise:

— Yok kızım, demiş, sen üzülme ... İp uzatta bağlıyayım ...

Kız pencereden aşağı bir ip uzatmış. Cadı kadın kuşağı ipe bağlamış. Kız yukarı çekerek kuşağı beline bağlayınca ölmüş.

Akşam olunca kardeşleri gelmişler. Kızı ölü görünce, belindeki kuşağı çıkartarak onu diriltmişler. Yine darılmışlar:

— Sen niçin bizden izinsiz alıyorsun, ne istedin de getirmedik, demişler.

Aradan bir sene geçmiş. Yine kızın üvey anası sarayındaki aynanın karşısına geçmiş:

— Ayna, ayna, demiş, sen mi güzelsin, ben mi güzelim?

Ayna gene:

— Ne sen güzelsin, ne ben güzelim, Dünya Güzeli güzel, cevabını vermiş.

Kadının tekrar aklı başından gitmiş:

— Eyvah bu kız hâlâ yaşıyor, diye dövünmeğe başlamış

Tekrar bir cadı karısı buldurmuş. Bu cadı karısı elma almış, içine afyon doldurmuş, kızın kapısına kadar gelmiş. Kız da heves ederek bir tane almış, yemiş, hemen ölmüş.

Kardeşleri geldikleri zaman bakmışlar ki hiç bir yerinde bir şey yok. O zaman öldü diye ağlamağa başlamışlar. Buna güzel bir tabut yaptırmışlar, tabutu bir dağın tepesine götürmüşler.

Kızın bir de bileziği varmış ki, parlaklığı sekiz saatlik yerden görülürmüş.

Kardeşleri, onu dağın tepesinde üç gün üç gece beklemişler. Sonra bırakıp gitmişler.

Bir gün bir padişahın oğlu kırlara gezmeğe çıkmış. Bakmış ki karşıdan bir şey parlıyor, Lalası ile beraber oraya gitmişler. Şehzade kızı atının üzerine almış At yolda sıçradıkca kızın ağzından elmalar dökülüyormuş. Nihayet kız canlanmış, fakat bir şey anlatamıyormuş.

Şehzade, Dünya Güzeline :

— Bana varır mısın, diye sormuş.

Kız da başını sallıyarak :

— Varırım. diye cevap vermiş .

Hazırlıklar bitirildikten sonra her kes düğüne çağrılmış. Kızın babası ve üvey annesi de davet edilmiş. Düğün günü baba kız birbirlerini tanımışlar. Baba, kızına :

— Kızım, demiş, ben sana ne yaptım ki sen beni terketttin?

Kız da başına geleni anlatmış. Her şeyi öğrenen padişah, karısına dönerek :

— Kırk bıçak mı istersin, kırk at mı, diye sormuş. Kadın da :

— Kırk bıçak düşmanın başına, demiş, kırk at isterim.

Bunu kırk atın kuyruğuna bağlamışlar. Her parçası bir taşda kalmış. Yaptığı fenalığın cezasını bulmuş. Kızla şehzade de bahtiyar olmuşlar...

KURNAZ KIZ

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde Mehmed isminde bir adam varmış. Bu adam seyahata çıkmağa karar vermiş. Kızını komşuya bırakmış, kendi de yola çıkmış.

Kız her gün komşunun bağçesinde dolaşırmış. Gene bir gün bağçede gezerken bir demir kapı görmüş. İçerde Kırk Haramilerin ahçıbaşısı soğan kavuruyormuş.

Kız, adama :

— Ahçıbaşı, ne yapıyorsun, diye seslenmiş.

O da :

— Yemek pişiriyorum kızım, diye cevap vermiş.

Kız etrafına bir göz gezdirmiş. Büyük raflarda dizili olan fıçıları görmüş. Ahçıya :

— Bunlarda ne var, diye sormuş.

Ahçı da :

— Yağ, bal, pekmez, reçel, diye cevap vermiş.

Kız bunları duyunca:

— Ah ahçıbaşı, demiş, canım pekmez istiyor, bir az ver de eve götüreyim.

Ahçı pekmez almak için merdivenle fıçının yanına çıkmış. Tam o sırada kız, ahçının ayaklarından tutarak onu fıçının içine atmış, sonra kaçmış.

Akşam olunca Kırk Haramiler eve gelmişler, ahçıyı bulamamışlar. Araya araya adamı nihayet pekmez fıçısının içinde bulmuşlar. Onu hemen oradan kurtararak yıkamışlar, ayıltmışlar. Sonra:

— Ne oldu sana, diye sormuşlar.

O da:

— Hiç, demiş, canım pekmez istemişti. Bir az alayım da yiyeyim dedim. Ayağım kaydı, fıçının içine düştüm.

Kız, ertesi gün gene gelmiş Ahçıya:

— Ah babacığım, canım babacığım, bir kaza oldu, diyerek onu okşamış, bu sefer bal istemiş.

Ahçı kıza güvenememişse de, kız düşürmiyeceğine yemin edince gene merdivene çıkmış. Fakat kız tekrar ahçıyı fıçının içine atmış.

Akşam olunca Kırk Haramiler gelmişler. Gene ahçıyı ortalıkta göremeyince aramağa başlamışlar. Araya araya bu sefer bal fıçısının içinde bulmuşlar. Alıp temizledikten sonra ayıltmışlar:

— Sana gene ne oldu, diye sormuşlar.

Ahçı bu sefer de:

— Canım bal istemişti, bir az alıp yiyeyim dedim, alırken ayağım kaydı, içine düştüm, demiş

Kız böyle dört beş gün arka arkaya gelerek ahçıyı fıçılara atmış.

Kız bir gün gene gelmiş. Yemek odasında asılı duran sepeti görmüş. Ahçıya:

— Haydi şu sepetin içine bin de, demiş, seni tartayım.

Ahçı sepete binince kız makarayı çekmiş, ahçıyı tavana bağlamış.

Akşam olmuş, Kırk Haramiler gelmişler. Ahçıbaşıyı tavanda görmüşler, yere indirmişler:

— Ahçıbaşı sana ne oldu, diye sormuşlar.

Zavallı ahçı bu defa da:

— Kendimi tartmak istedim, demiş, makaranın ipi kopunca böyle tavana bağlı kaldım.

Ertesi günü kız bir çok rakı şişeleri alarak ahçıbaşının yanına gelmiş:

— Ne olur, beni sarayın üst katında gezdirsene, demiş.

Çoban - Delikanlı âdetleri

II

Bu havalide umumiyetle yılda iki defa çoban beğilenir. 1— Kasımda kış çobanı. 2— «Hıdırellez» yaz çobanı. Ekseriya kış çoban lığı zahmetli olduğu için yaz çobanlığı da aynı adama verilir. Çoban çıkarılırken (çoban çıkarmak: Sürüye çoban tayin etmek) kış çobanına davarların yattığı çardağın (1) gübresi çoban hakkına ilâveten kendisine bırakılır. Yaz çobanına ise yatak (2) ve kasımdan sekiz, on gün evvel sürünün bütün südü terkedilir. «Yatak yatma» çoban için gelirli bir iştir. Ve bu yüzden çobanın yazlık ücreti az olur. Bütün bir gün mâhir bir çoban elinde otlıyarak doyan ve yorulan sürüyü akşam söz verdiği kimsenin tarlasına getirir ve orada günlerce geceleri sürüsünü yatırır «Buna yatak yeri» denir. Tarlada bütün gece ateş yanar. Yakılacak odunlar «köy korusu» ndan mal sahibi tarafından getirilir. (Halbuki koruluktan şahıslar odun kesemez, ancak kış çok olduğu zaman umuma «korudan odun vermek» suretile odun

[1] Çardak: Kışlık ağıl köy dışında çoban sürüsile bütün bir kış kalır. Sürünün yattığı üstü kapalı ve üstü açık kısım ve buna bitişik (Çoban salık - Çobanın yattığı) yer den ibarettir.

[2] Sürüyü münasip zamanlarda geceleri arzu edenlerin tarlasına gübrelenmesi için yatırır. Akşam yemeği tarla sahibine aittir. Bir miktarda para verir. 50 ile 70 kuruş arasındadır,

---

Ahçı da, peki, demiş. Sarayın üst katını gezmeğe başlamışlar. Bir aralık gelin odasına girmişler. Kız, ahçıya:

— Ben de içiyorum, haydi beraber içelim, diyerek bütün rakıları içirmiş.

Ahçı sarhoş olmuş. Kız onun sakalını, bıyığını traş etmiş, dudaklarını boyamış, yanaklarına allık sürmüş. Derken başına başlık, arkasına gelin entarisi giydirmiş. Taç takmış. Onu güzel bir gelin haline soktuktan sonra kaçmış.

Akşam gene Kırk Haramiler gelince ahçıyı aramağa koyulmuşlar. Nihayet zavallı adamı bu halde bulunca şaşırmışlar. Oradan alıp soymuşlar, yıkamışlar, ayıltmışlar.

Ahçı kendine gelince, Kırk Haramiler:

— Sana böyle ne oluyor, demişler.

(Devam edecek)

Naki Tezel

kesilebilir.) Yatak gecelerinde akşam yemeğini getiren kimse mal sahibi hesabına sürünün komşu tarlalara çıkıp gübrelememesi için tarlada kalır. Bunun vazifesi sürüyü hırsızdan ve kurttan muhafaza, hem de sürünün civar tarlalara gitmesine mâni olmaktır. İki çoban ve tarla sahibi nöbetleşerek uyurlar. Çobanlara yardımcı olarak gelen kimse onlara köy havadislerinden çobanlarda ona dağda gördüklerinden, başlarından geçen vakalardan, kışın çardakta geçirdikleri fırtınalı, karlı, tipili zamanlardan kurt saldırmalarından, çardağa sığınmaya gelen «Eşkıya» ve hırsızlardan bahsederler. Türkü söylerler, kaval çalınır (sürünün yatma ve dinlenmesinden yardımı olur kanaatile). Kaval «12» deliklidir daima kamıştan yapılmıştır.

Ak koyun meler gelir
Dağları deler gelir
Yalnız yatan kızların
Aklına neler gelir

Kara koyun yayılır
Saçakları sayılır
Daş dibinde bir kız var
Gören oğlan bayılır.

"Çal, (1) dan davar akışır (2)
Harmancılar bakışır
Şu herifin kızına
Al basmalar yakışır.

Nakarat
Aman aman bağla memen düğümü
İsterler öldüğümü
Sağ başım yastık ister
Sol başım sevdiğimi . .

Şu dağların meşesi
Baharların neşesi
Esmerimin gözleri
Yaylalar menekşesi

* * *

İlh . . . Çoban kavalile türkü ırladıktan sonra akşam yemeği gelen kabı temizler ve sürünün arasına karışır. Sütlü keçileri tanıdığı için on on beş keçi memesine birer ikişer defa yapışmak (3) suretile kabı doldurur. Çünkü «yatak yeri» ne köyden bir kaç delikanlı üzüm veya incir «buğ» ları (4) ellerinde çobanın yanına süt yemeğe gelirler. Sütle incir dondururlar. İncir dondurma bilhssa sütler iyice koyulaşıp kaymaklaştığı zamanlarda şu şekilde yapılır: Pişmiş süt içine sıcakken incir atılır ve öylece soğumağa terkedilir. Dondurduktan sonra yenir. Süt pişirmenin hususî bir tarzı vardır. Dağda daima süt böyle pişirilir. Yumurta ve yumruk büyüklüğünde yuvarlak pürüzsüz kalker olmıyan taşlardan sekiz on tane seçilir. Gece sabaha kadar yanan ateş furuna atılır. Bu taşlar iyice kızarır. Ateşe konmadan su bol olursa taşları yıkarlar. Ağaçtan maşa veya akşam yemeği yenen kaşıklarla bu taşlar birer birer alınarak çobanın sağıp geldiği

[1] Meyre köyünün garbinde bir dağ üstü, ardıç ağaçlarile kaplıdır.
[2] Akışmak: Sürünün koşarak akar gibi yürümesi.
[3] Tutup sıkmak.
[4] Buğ: Yiyecek ve saire konan değirmi, murabba şeklinde bir bohçadır.

sütün içine atılır. Süt bu kızgın taşların hararetile ısınıp kabarınca taşlar çıkarılır ve süt böylece pişmiş olur.

Delikanlıların söyledikleri türküleri:

Döne döne değirmenin tunç imiş
Yana yana kara bağrım incimiş
Ergen (1) kıza yalvarması gücimiş
Tatlı tatlı konuşalım sevdiğim

Evlerinin önü geçemem yoldan
Yüzüme bakmaya armi den elden
Koynundaki memeler tomurcuk gülden
Birini bana versen kokmaz mı gelin

Evlerinin önü bir ufak havlu (2)
Havlunun içinde malları (3) bağlı
Kız seni sevenler neylesin mali?
(Dünyada kalır dünyanın malı)
Sarılalım oynaşalım sevdiğim

Güzel'in çevresi (4) hindidir hindi
Bu güzellik sana mevladan indi
Söyleme çağların şimdidir şimdi
Sarılalım oynaşalım sevdiğim

Kırmızı gül ağacının dalları yerde
Kimseler uğramasın benim gibi derde
Ayın doğup «gün» ün indiği yerde
Sarılalım oynaşalım sevdiğim.

Bizim yaylaların koyağı susuz
Ellemen (5) yarime dünden uykusuz
Yetimden büyüttüm yüreği bağsız
Sarılalım oynaşalım sevdiğim.

*
* *

Bizim yaylaların koyağı otlu
Bir güzel yetirdim cevahir adlı
Şirindir sözleri şekerden tatlı
Gördünüz mi onu karlı dağlar hey!...

Kaleden indim düze
At bağladım nargize
Altı aydır vurgunum
Elâ gözlü bir kıza.

*

Köşe başı meyhane
Asmadandır kapısı
Ben gözüme almışım
On beş sene mabusu (6).

*

---

[1] Ergen: Evli olmıyan kız veya erkek.
[2] Havlu: Avlu.
[3] Mal: Davar, Sığır öküz gibi hayvanlar, tarla ve saireye de denir.
[4] Çevre: Ucu sırma ile işlemeli mendil.
[5] Ellemen: Dokunmayın.
[6] Mabus: Mahbus.

Kale (1) dibi beklerim
Vay benim emeklerim
Mahbusda yata yata
Çürüdü kemiklerim.

Kaleden aşan gelin
Al giyin kuşan gelin
Erin çepkin (2) sen gözel
Gayret et boşan gelin.

*

Çobanın kavalile iştirak ettiği hep bir ağızdan söylenen parça: mükâlemeli.

— Ayşem nerden gelin (3)?
— Nadasdan (4)
— Ben seni bilemedim çakır Ayşem!...
— Her yanlarım bağ bostan...
— Ayşem nerden gelin?
— Odundan
— Ben seni sevemedim çakır Ayşem
— Baldırımdan budumdan

Çobânın tek olarak söylediği türküleri:

Sarı çiçek sarı dağlar
Mor menevşe (5) moru dağlar
Yaylada sevdiğim «ah» çeküp ağlar
Başı karlı iri dağlar iri dağlar.

«Çiçek dağı» (6) derlerde var mı zararım?
Yar yitirdim uğurun, uğurun ararın
Kaç güneydi seninle kavlı kararım?
Beş gün oldu gitti gelmez ağların.

*

«Sivri» (7) dağı karlı buzlar
Dört bir yanı gelin, kızlı
Sevdiceğim pek de nazlı
Başı karlı iri dağlar iri dağlar.

Çıktım «Guzüren» (8) dağına
El uzattım dost bağına
Aşiretten imdat gelmez
Çıkalım sivri dağına.

*

«Emirdağı» biri birine bakar
Yüreğimden damla damla kan akar
O yar ile bir gececik yatmadım
Gözleri içimde kalbimi yakar.

Emir dağı denen yere gidelim
Ayvadan osandık nare gidelim
Buranın güzeli gönül eylemez
Gönül eyleyecek diyare gidelim.

*

[1] Kale: Kal'e, hapishane mukabili,
[2] Çepkin: Çirkin.
[3] Gelin: Geliyorsun.
[4] Nadas: Sürülerin dinlendirildiği tarla.
[5] Menevşe: Menekşe.
[6] Çiçek dağı: gök tekede «yıldızlı» nın garbinde başı daimi karlı bir dağdır.
[7] Meyre köyünün garbinde «çal» dağının karşısında üzeri meşe ormanlarile kaplı (tanas) dağı adile de meşhur üzerinde (kel yayla) bulunan o havalinin en yüksek dağıdır.
[8] Guzören: Kuzören buzköyün şarkında bir dağdır. «Sarı oğlan» civarındadır.

BURSADA ESNAF CEMİNETLERİ LONCALAR

Kurulduğu zamandanberi Bursa daima faal bir hayata sahne oldu. (1) Bu faaliyet siyasî vaziyete göre çoğaldı veya azaldı, Osmanlıların merkezi olduğu sırada âzamîye çlktı (2), iki tarafından demir yolları yapıldıktan sonra hariçten kendisine gelen yollar kapandığı şu sırada da azaldı, fakat hiç eksilmedi. Bunun sebebini tabiatın Bursaya bahşettiği zenginlikler teşkil eder: Tabiî güzelliği, münbit arazisi, Bursaya has sanatlar bu faâl hayatı yaşatmağa kâfi gelmektedir.

Bu kesif kütlenin ihtiyaçlarını temin edecek sanat erbâbının bulunması, onların da kendilerine mahsus teşkilâtları, merasimleri olması lâzımdı. Bu itibarla tedkiki lüzumlu olan bu mevzuu hocam Bay Ahmet Caferoğlunun tavsiyesi üzerina inceledim. Teşkilâtları ve merasimleri hakkında selâhiyettar kimselerden topladığım mâlûmat şundan ibarettir: (3)

* * *

1) — Amasyalı meşhur müverrîh istirabona nazaran Bursayı kuran Lidya hükümdarı Kırezüsle muasır «Prusyas» adlı biridir. (Mehmet Ziya, Yeni Mecmua Bursa fevkelâde nushası S. 169)

2) — 1050 h. de Bursayı ziyaret eden Evliya Çelebi «Bursa çarşılarının eşinin İstanbulda bulunamıyacağını, ancak o ayarda çarşı Edirne ve Halepte bulunabileceğini kaydediyor. (Seyyahatnâme, C. 2, S. 25)

3) — Bu hususta merasimlerde reislik vazifesile hazır bulunmuş Bay Bekirin ve Bursanın en ihtiyar berberi, merasimlerde bir çok defalar bulunmuş, Kayanda mütevazi bir Kahvede berberlik etmekte olan 70 lik Bay Saidin kıymetli malûmatlarından istifade ettim. Kendilerine teşekkür. borcumdur.

Çıktım «Guzören» dağına
Kardizleyi bozdizleyi
Yaralarım göz göz oldu
Yargözleyi yargözleyi.

Kekligimi koydum taşın başına
O da öter yanık yanık eşine
Kara sevda gelmedi mi başına ?
Ay gelin yayla ki ben varacağım ben konacığım
Derdine bela na ben yanacağım.

Yaylaya giderken yolun sağında
Iki güzel gördüm sivri dağında
Ne olursa olur uşkur bağında
Gidelim dağlara karagözlüm hey !..

Bu şekilde çoban ve delikanlılar haftanın muayyen gecelerinde cura (1) ve kaval çalarak eğlenirler. En sonra «incir dondurma» sını yerler ayrıca yukarıda pişme tarzını anlattığımız süde ekmek doğramak, ekmek basmak suretile süt yerler ve geceyi bu şekilde geçirmiş olurlar. Çoban süt sağarken «sağılır» ı (2) çok olanlarınkinden birer sıkım alır.

O. T. Meyreli

[1] Cura: Sazdan daha kısa şaplı beş telli hakiki Türk sazıdır.
[2] Süt veren keçi: Sağılır.

Vilâyette bulunan her çeşit esnafın bir cemiyeti vardır. (1) Bu cemiyetin idare heyeti altı âza ve bir de kâhya olmak üzere yedi kişiden mürekkeptir. Kâhya bu cemiyetin reisidir. Bunlar normal zamanlarda daha erken toplanırlar. Bu toplantıda esnafın umumî işleri görüşülür, esnaf içinde yolsuzluk edenler cezalandırılır. Kâhya kabahatlı gördüğü herhangi bir esnafın dükkânını 24 saat kapatmak hakkına mâliktir. Cemiyetin idare heyetini esnafın ustaları bir araya gelerek seçerler. Vilâyet dahilinde bulunan bütün esnaflara riyaset eden bir şeyh vardır. Şeyhin vazifesi toplantılara riyaset, kalfa ve usta olanlara peştemal kuşatmaktır. Şeyh ölünce yerine oğlu geçer ve bu böylece devam eder.

Her esnafın ayrı ayrı pirleri vardır. Meselâ berberlerin pîri «Selmân-ı Pâk» tır. Bu adamın Hazreti Peygamber zamanında berber olduğu söylenir. Kahvecilerin pîri «Şeyh Zâsirî» dir. Yalnız havlucuların pirleri yoktur.

Esnaflığa çıraklıkla dâhil olunur. Çıraklıktan kalfalığa ve kalfalıktan da ustalığa terfi edilir. Bu merhaleyi herkes geçirmeğe mecburdur. Yalnız usta çocukları müstesnadır, onlar kalfa olmadan usta olurlar. Kalfa ve usta oluşlar merasimledir. Merasim haftanın yalnız iki gününde, pazartesi ve cuma günü olur, ve kırda yapılır. Buna «Tâmiye» denir.

Her sene muayyen bir ayda herhangi bir esnaf bütün mensûbînini toplıyarak şehrin bir yerine çıkar. Bu yerler ekseriya Abdal Murat, Teferrüç, Geçit ve Atıcılar gibi Bursanın mesîre yerleridir. Esnaf cemiyeti o günlerde sarfedilecek parayı ya sandıktan verir veyahut esnaftan kudretleri nisbetinde toplar. Halktan alâkadar olanlar da davet edilerek bu mahallere çadırlar kurulur, orada toplanan genç, ihtiyar ekseriya iki gün yerler, içerler, eğlenceler tertip ederler. Yinen yemekler daha ziyâde Çorba, et, pilâv, zerde ve helvadır. Bu işlere kâhya riyaset eder, ve kalfa çıkacaklarda ayak hizmetini görürler.

Son gün yemekten sonra mevlüt okunur, ve böylece merâsim başlar. Mevlüt bittikten sonra esnaf halktan ayrılarak ihtiyarlar kendilerine ayrılan mevkii mahsusta olmak üzre, bir halka kurarak otururlar. Halkadan içeri girmek için bir kapı bırakılır. Daha evvel kalfa ve usta namzetleri tesbit edilmiştir. Bunların önüne bir delil düşer, birer birer onları halkanın açık bırakılan yerinden içeri ustaların önüne götürür. Bu delil ekseriya şeyhtir. Herhangi bir ihtiyar usta da olabilir. Delil arkasında çırak veya kalfa ile halkadan içeri girerken aşağıdaki münacatı okur. Arada tekbir getirir. Münacat bitince selâm verir. Ustalar selâmı alırlar. Bundan sonra gene manzum bir parça okur ve o kalfa veye çırağın usta veya kalfa olması için ustaların izinleri olup olmadığını sorar. Onlarda izinleri olduğunu söylerler. Şeyh evvelden hazırlanmış ipekten mâmûl «Puşu» veya

(1) — Bu teşkiylât Harb umumiye kadar devam etmiştir. Merasimler de bu zamandan sonra yapılmamıştır.

«Fita» denilen peştemalı yeni çıkan usta veya kalfanın beline bağlar. Bunu müteakip her usta veya kalfa çıkan, ustasına verilmek üzre, evelce hazırladığı hediyesini koltuğundan ustasının önüne bırakır.

Bu hediyeler ekseriya: düzülmüş sini (1), sahan dolu boğça (2), basma, elbise ve sairedir. Hediye verildikten sonra hediyeyi veren, ustasının iki ellerini öper, sonra diğer ustaların da ellerini öper ve halkadan çıkar. Bu merasim evvelâ kalfalara, onlar bittikten sonra çıraklara yapılır.

Merasimde okunan münacat

ازما صلاة باسلام آدم صفی الله را
Şit ile İdris-i refi' Nûh-ı neciyyullahra
İsmaili kurban ile me'mur iden şân-ı azîm
Bâni-i Mekke nesl-i pâk marzi halilullahra

Müstefiz-i ıyş-ü safâ hasretkeş-i sahip vefâ
Mahzûn-ı Yusuf dîlruba Yâkûb hazînullahra
Hârun Zekeriyya ile Yahya Şuayb-ü Hızrile
Hem Tûr ı Sînâ bekleyen Mûsâ kelîmullahra

Cibâl ânınla zikreden âhenden esvap eyleyen
Müstakre-i (?) Câlut olan Davut nebiyullahra
Sabrın binasını kuran âlemlere ibret olan
Şânında nı-m-elabd denen Eyyub halimullahra

Sıbğ huda sabbağına râh ı mücerret mâhına
Müstenîre-i (?) ekme (?) olan İsay ruhullahra
Sultan ı kevneyn Mustafa Hak anı etti ıstıfa
Kalbi anındır pür safa Ahmet habîbullahra

Bu münacattan sonra şeyh üç kerre tekbir getirir ve şöyle selâm verir: «Esselâmü aleyküm yâ ehli şerîat. Şerîat haktır, şerîat hakkına Muhammed Mustafara salâvat.

Esselâmü aleyküm yâ ehli hidayet. Hidayet haktır, hidayet hakkına Muhammed Mustafara salâvat.

Esselâmü aleyküm yâ ehli hakiykat. Hakiykat haktır, hakiykat hakkına Muhammed Mustafara salâvat.

Esselâmü aleyküm yâ ehli ma'rifet. Ma'rifet haktır, ma'rifet hakkına Muhammed Mustafara salâvat»

Bunu müteakip şu manzume okunur:

Girenler rah-ı erkâna erenlerden dua ister
Ma'rifet bâbına yüzler sürüp sizden rica ister
Dirilmiştir nice şâkirt bu meydan-ı muhabbette
Revan olmak diler amma kamûnuzdan riza ister
Nedenlü varsa noksanı kabul eylen münâcâtın
Makam-ı hizmete el bağlayub avn-ü atâ ister

Hedâyâ sunmak üstâda yüce devlettir ey gafil
Kimi edna kimi âlâ heman ahde vefa ister
Selâmullah-ı aleyküm erenler sizlere bizden
Ki sizlerde bu günâ baş koydunuzdu bu meydana
Nemiz vardır bizim şâha size lâyık fakîrâne
Karıncalar budın çekti çekirgenin Süleymana

---

1) — Düzülmüş sini: Bir sini ve üzerinde yemekte kullanılan sahan, tabak, kaşık vesaireden ibarettir. Bu âdet düğünlerde de görülür. Köy düğünlerinde düğün hediyesi olarak daha ziyade bakır kaplar götürülür. Hâl ve vaktı yerinde olanlar ve bilhassa yakın akrabalar böyle düzülmüş sini götürürler.

2) — Bir veya birkaç takım iç çamaşını hâvî boğça.

Davut Zeki

EMİNÖNÜ HALKEVİ DİL, TARİH VE EDEBİYAT ŞUBESİ NEŞRİYATINDAN

I — Halk Şairleri Hakkında Küçük Notlar.
M. Halit Bayrı **50 kuruş**

II — İstanbulda Semaî Kahveleri ve Meydan Şaîrleri
O. Cemal Kaygılı **15 kuruş**

III — İstanbul Adaları
Çeviren : *Naci Yüngül* **50 kuruş**

Çıkacak olan :

Halk Bilgisi Yıllığı 2 inci cilt.

Halk Bilgisine ait kitablar

İstanbul argosu ve Halk Tabirleri	M. Halit Bayrı
Halk Şâirleri	M. Halit Bayrı
Keloğlan Masalları	Naki Tezel
Erzurum Oyunları	Sırrı Numan
Bilmeceler	İhsan
Halk Bilgisi Rehberi	H. B. D.
Halk Bilgisi Yıllığı	H. B. D.
Yunus Emre	H. B. D.
Yürük Düğünleri	A. Baha
Maniler	M. Halit Bayrı
Balıkesirli Bir Şâir	" " "
Türkistan Sanatkârları	Prof Samoyloviç
Türkçede "Daş" Lahikası	Caferoğlu Ahmet
Seçme Halk Şiirleri	H. B. D.
Kastamonuda halk inanmaları	Talât Mümtaz

Sayısı (10) kuruştur